

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

שבועות פרק שישי – דף מספר 12

בס"ד, ט"ז באדר ראשון תשס"ח.

שבועת היסת

א. הסוגיה

1. שבועות מ: , "אמר רב נחמן ומשביעין אותו שבועת היסת... דררא דממונא לא" (מא.).
2. עמדו על מבנה הסוגיה, על סדר הדוכרים וזמנם.
3. איזו לישנא נראית לכם ראשונית ויסודית? מה הוליד את הלישנא האחרת, ומה מגמתה? מהו המתח המובנה בסוגיה?
4. השאלה היסודית בסוגיה נוגעת לחיוב שבועה בכופר בכל – מהו היחס בין תקנת חכמים ובין יסודות ההלכה בדין טו"נ שפטרו כופר בכול. נעקוב אחרי שאלה זו תוך עיון במקורות שונים ובשאלות שונות.
5. אשתמוטי – מהו היחס בין הסבר הסוגיה כאן ובין דברי רבה "מפני מה אמרה תורה" (מב:):
 - א) מ: תד"ה אדרבה אין אדם מעיד.
 - ב) ספר הישר חלק החידושים סימן תקעד.
6. השאלה נדונה גם סביב היחס לסוגית ב"מ ה:ו:
 - א) עיינו שם ה: "ונימא מיגו דחשיד... פסול לעדות" שם ו. "אלא הא דאמר רב... חשיד אשבועתא".
 - ב) שבועות מ: תד"ה אשתמוטי.
 - ג) ב"מ ו. תד"ה אלא הא, חידושי הרמב"ן שם ד"ה והא דאמר רב נחמן (נושא שבועת היסת על קרקעות יידון בהמשך).
 - ד) ריטב"א לשבועות מ: ד"ה תדע דאמר רב אידי
 - ה) ראו את נוסח הסוגיה במשפטי שבועות.

ב. פסק ההלכה

1. מא. תד"ה ומאן דתני (להרחבה – ב"מ ה. תד"ה אין לך בידי; ספר הישר חלק החידושים סימן תרפ).
2. ראו את המצורף ממשפטי שבועות חלק א שער שבועת היסת (להרחבה – תשובת רב שרירא, בתוך: תורתן של גאונים ה', עמ' 303-305).
3. רי"ף:
 - א) שבועות, יט: ברב אלפס, "מנה לי... בבא מציעא".
 - ב) לב"מ, "ההוא רעיא... שבועת היסת".
4. רמב"ם הלכות טוען ונטען פ"א ה"ג.
5. חידושי הרמב"ן לשבועות מ: ד"ה מאן דמתני אסיפא.

ג. אופי שבועת היסת

1. מה פירוש המונח "שבועת היסת":
 - א) ראו רש"י ד"ה היסת. השוו לרש"י בפירושו לשמואל א' כ"ו, יט.; רש"י ב"מ ה. ד"ה היסת.
 - ב) ראו ספר הערוך ערך הסת, (ערוך השלם מה' קוהוט, ג', עמ' 228. להרחבה – ראו גם תשובת הרמב"ם מה' פאר הדור סימן קמה, ובתשובות הרמב"ם מה' בלאו סימן תכח, ובהערת המהדיר שם).
 - ג) ריטב"א לשבועות מ: ד"ה גמרא אמר רב נחמן.
 - ד) ספר התרומות תחלת שער ז' (מה' מכון ירושלים עמ' קצא).
 - ה) תשובות הגאונים שערי צדק חלק ד שער ה סימן ט
2. האם השם של השבועה מלמד על אופייה המיוחד?

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

שבועות פרק שישי – דף מספר 12

בס"ד, ט"ז באדר ראשון תשס"ח.

ספר הישר לר"ת (חלק החידושים) סימן תקנ"ד
והנהו חזקות דגבי שבועות היסת מדרבנן ולא מדאורייתא. דאין עיקר חזקה אלא במודה במקצת.

רש"י שמואל א פרק כו פסוק יט
(יט) הסיתך כי - לשנאותי כל הסתה לשון שומה אמיטמיני"ט בלע"ז:

רש"י מסכת בבא מציעא דף ה עמוד א
היסת - שבועה שהסיתו חכמים לכך להסיתו להודות, וטעמא מפרש בשבועות (מ, ב): חזקה אין אדם טוען אלא אם כן יש לו בידו.

חידושי הרמב"ן מסכת בבא מציעא דף ו עמוד א

והא דאמר רב נחמן משביעין אותו שבועת היסת לימא מיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא. פירוש מיגו
דהעזי פניו לכפור הכל לאו לאשתמוטי קא עביד, ואיכא דקשיא ליה דהא אמרינן בשבועות אהא דאמר רב נחמן
ומשביעין אותו שבועת היסת מ"ט חזקה אין אדם תובע אא"כ יש לו אדרבה חזקה אין אדם מעזי פניו בפני בעל
חובו אשתמוטי קא משתמיט ליה, ולדברי המפרש דכופר בכל פטור לפי שאין אדם מעזי פניו לכפור הכל י"ל
דרב נחמן בדריה תקין שבועת היסת מתוך שרבו עזי פנים ובעלי השמטות שנשמטין אפילו בכל, אלא שמעתין
קשיא, ותו דאמרינן לעיל הכופר במלוה כשר לעדות משום דאשתמוטי משתמיט ליה, משמע דלא חשיד
אממונא. ואיכא למימר הא דאמרינן בשבועות אשתמוטי משתמיט ליה לומר דלא אלימא חזקה אין אדם מעזי
פניו בפני בעל חובו כחזקה דאין אדם תובע אא"כ יש לו עליו, שיש מעזי פנים כדי להשמט מתביעה שחברו
תובעו אם אין בידו לשלם וכופר בכל, אבל אין לך תובע אא"כ הוא סבור שיש לו, אבל מ"מ מי שמעזי פניו כ"כ
שכופר הכל חשוד הוא על ממון שבידו שלא לשלם ונימא מתוך שהעזי פניו ונשמט ישבע ג"כ להשמט מחברו
שלא ישלם לו, ול"ג התם סבר עד דהוי לי ופרענא ליה, אלא ה"ג אשתמוטי משתמיט ליה תדע וכו', ופירושו
הואיל וכבר מעותיו ברשותו הוא נשמט מזה, אבל זה חזקה אין אדם תובע לגבות מחברו אא"כ יש לו וכך היא
גירסת רבינו האי גאון ז"ל כמו שכתוב בשערי השבועות שלו. והא דאמרינן הכופר במלוה כשר לעדות לא
קשיא, דכיון די"ל מתוך שלא היה יכול לשלם כפר ונשמט אינו חשוד להעיד עדות שקר בעלמא שהרי אינו
חשוד לגזול מיד חברו מה שברשותו ואף על פי שהוא חשוד לכפור מה שבידו מתוך דחקו, כדאמרינן בעלמא
(לק' ל"ט ב') תרתי לא עבדי לפיכך כשר לעדות דעלמא, אבל על ממון זה שכפר בו כשם שכפר בו ונעשה עליו
כגזול מתוך דחקו כך ישבע עליו שהרי לא חמיר להו לאינשי איסור שבועה יותר מאיסור גזלה, אלא שמע מינה
לא אמרינן מיגו דחשיד אממונא חשיד נמי אשבועתא. ויש מי שתירץ דבממון שיש עליו עדים וכפר בו
לאשתמוטי איכיון לפיכך הכופר במלוה כשר לעדות, אבל כופר בממון שאין עליו עדים לאו לאשתמוטי הוא
מתכוין אלא לגזול לפיכך הקשו אדרב נחמן דנימא מיגו, ואין טעם זה ממש.
ומיהו קשיא לי שמעתא דשבועות היכי אמרינן אשתמוטי הוא דקא משתמיט ליה, והרי אפילו אמר לו מנה זה לי
בידך בפקדון או כלי זה שבידך שלי הוא והלה כופר נשבע שבועה דרב נחמן וליכא למימר ביה דמשתמיט, ונ"ל
דהיינו קושיין בהך שמעתא, והתם הכי קא אמרינן כיון דחזקה דלעולם אין אדם תובע אא"כ יש לו וגבי נתבע
זמנין דמשתמיט, תקינו רבנן שבועה בכולהו כופריין ולא פלוג בין היכא דאיכא למימר משתמיט להיכא דליכא
למימר הכי, וה"ה דמצינן לפרוכי מודה מקצת וכופר מקצת בפקדון דנקיט בידיה ולא מידחייא בדיחויא דדחינן
לעיל לדרמי בר חמא, אלא מודה במקצת בפקדון זה לא תניא, אבל בתקנתם קים להו בגמרא דאפילו בפקדון זה
תקון, ועוד דכיון דאתינן השתא לכפירה דפקדון זה עדיפא לן למפרך כופר בכל דהוא מעזי טפי וחשיד טפי.

משפטי שבועות לרב האי גאון פתיחה

לאדם מערכי לב ומה' מענה לשון. אעפ"י שהעושה והעשוק לא נכחדו מהקב"ה, הואיל והוא סתור מבני אדם
הטיל עליהם שבועה על הנסתרות, כדברי החכם (דהיי"ב ו') אם יחטא איש לרעהו ונשא בו אלה להאלתו ואתה
תשמע מן השמים.

ועוד אעפ"י שיש בני אדם שאין חפצם לעשוק ודעתם להשיב מה שעליהם אלא מנחיצות בעל ריבו וכופר לו לפי
שעה עד שיזמן לו הקב"ה ויפרע חובו (ותבין) [וכיון] שכך הוא שלא כפר אלא על מה שאין מצוי לפי שעה בידו
עד שישא ויתן רוצה להעבירו בדברים והמצוי בידו לשעה הודה והטילו עליו שבועה להודות על הכל. וכן

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

שבועות פרק שישי – דף מספר 12

בס"ד, ט"ז באדר ראשון תשס"ח.

45 ארז"ל (שבועות מ"ב ב' וב"מ ג' א' וש"נ) אמר רבה מפני מה אמרה תורה מודה במקצת טענה ישבע, חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו והאי בכוליה בעי דנכפריה והאי דקא מודה ליה בפלגא משום דאין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו ובכוליה בעי דנודי ליה והאי דכפר ליה בפלגא אשתמוטי הוא דקא משתמיט ליה סבר עד דהוי לי ופרענא ליה, הילכך אמר רחמנא רמי שבועה עליה כי היכי דלודי ליה בכוליה. תדע שהוא כן, דאמר רב אידי בר אבין אמר רב חסדא הכופר במלוה כשר לעדות בפקדון פסול לעדות. ואמר עוד בשבועת היסת (שבועות מ' ב' וש"נ) מאי טעמא חזקה אין אדם תובע ממון אא"כ יש לו, אדרכא אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו, התם אשתמוטי הוא דקא משתמיט ליה, תדע דאמר רב אידי בר אבין אמר רב חסדא הכופר במלוה כשר לעדות בפקדון פסול לעדות. והבננו מזה שהכופר במלוה כשר כי המלוה להוצאה נתנה ונשא ונתן בה והוציאה, וזה שכפר לא כפר בה אלא עד שימצא ויפרענו ועל זה הוא כשר לעדות, אבל הכופר בפקדון פסול לעדות שהפקדון לא ניתן לשלוח בו יד ומשעה שכפר בו חמדו וגולו ועל זה פסול לעדות.

משפטי שבועות לרב האי גאון חלק א שער שבועת היסת

55 והשני והוא בשני דרכים, או אם יכפור הנתבע מן העיקר, או אם יודה שהיה לך עליו ופרעתין. ואם כפר בעיקר מתחייב שבועת היסת כמו שאמ' המשנה (שבועת ל"ח ב') מנה לי בידך אין לך בידי כלום פטור. ואמרו בגמרא (שם מ' ב') אמר רב נחמן ומשביעין אותו שבועת היסת. וכן אם יודה ואחר כך יכפור ויאמר שהיה לך עלי (מדעתך) [ופרעתין] דבריו מקובלי' מקצת במקצת וחייב שבועת היסת גם בזה, כדתנן (שם ל"ח ב') מנה לי בידך אמר לו הן, למחר אמר לו תנהו לי, נתתיו לך פטור. ואמרו בגמרא (שם מ' ב') אמר רב נחמן ומשביעין אותו שבועת היסת, ואפי' שאמר (שם) רב חנינא מתני לה אסיפא, ונראה שדבריו תלויין במה שמתברר בהודאתו שהיה משא ומתן ביניהם אותו מחוייב שבועת היסת. ואמרו על זה מאן דמתני לה ארישא כל שכן אסיפא ומאן דמתני לה אסיפא אסיפא הוא דמחייב רב נחמן שבועת היסת משום דאיכא דררא דמונא אבל רישא דליכא דררא דמונא לא. וטעם זה הוא היפוך במה שחייב רב נחמן שבועת היסת. וזה לפי שעיקרו תקנה ופירשה היסת. ודקדקו מן הקדמונים כי זה החיוב על מי שמתברר ביניהם משא ומתן או על המודה וחוזר ואומר פרעתי וזולת דרך זו אינו מתחייב, כי חייב רב נחמן בשני זולתי הראשון שבמשנה. וזה אינו כן אלא שניהם שוים בשבועת היסת לפי ששניהם דומין ונמשכין זה לזה ובכללם כאחת ועיקר טעמם, וכל שכן שאנו מוצאים בגמרא שנים אוהזין בטלית (כההוא) [בההוא] רעיא דהווי מסרי ליה (ב"מ ה' א') דברי רב נחמן ששנויים על דרך השער הראשון, ואין החולק אלא מהסכמת הכל ומקשין ומתריצין על תשובתה וכדומה לה. ואם כן הוא שצריך להיות משא ומתן ביניהם ואם לאו אינו מתחייב, היה להם להקימו על כך בתשובתו, ודבר ידוע שהוא שאין מקשין ומפרקין אלא על דבר שהוא עקר, אלא מכלל שעיקר דיניהם אחד. ואני עתיד לפרשו לפנים בעזרת האל.

75 והרבה מן הרבנים יאמרו בהוראתם כי אין מתחייב שבועת היסת אלא על מי שמתברר שהיתה עיקר לתביעה זו ביניהם, ובזולת זה מחייבין שמתא סתם ובעניית הנתבע אחר השמתא אמן. וזה ידוע הוא שהזכרת השם והוצאת ספר תורה אינו אלא לאיום ואם נתחייב הנתבע לענות אמן אחר השמתא הנה כבר השבענוהו, שבענייתו אמן קבל עליו השבועה, כמ"ש (שבועות ל"ו א) אמן בו קבלת שבועה שנאמר ואמרה האשה אמן אמן. וגם אם יהיה הדין בזולתי זו הדרך אין כאן דין כלל.

תשובות הגאונים שערי צדק חלק ד שער ה סימן ט

והא דאמר רב נחמן (שבועות דף מ' ע"ב): משביעין אותו שבועת היסת, ששאלתם מהו היסת.

80 שאין לה עיקר מן התורה, שלא שומר חנם ולא שומר שכר ולא מודה מקצת טענה ולא פוגם שטרו ולא עד, דכתיב לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת, הוא דאמר דאינו קם, אבל הא דרב נחמן דתנן (שבועות דף ל"ח ע"ב) מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי, פטור. אמר ר"נ: ומשביעין אותו שבועת היסת. שאין להם אסמכתא מן התורה כלל אלא בנפילה הטילו חכמים עליו שבועה ושמה בלשון ארמית היסיתא.